Da «backstage» enfin «workshop»

Ina publicaziun preschenta 100 anglicissems e lur istorgia

■ En intervals irregulars publitgescha la Secziun da terminologia da la Chanzlia federala glossaris tematics ed autras broschuras davart la terminologia. Il 2015 è cumparida ina publicaziun en tschintg linguas (tudestg, franzos, talian, rumantsch ed englais) che tracta 100 anglicissems. A moda divertenta vegn dà in sguard a l'origin da quels e mussà co che las quatter linguas svizras als integreschan en lur ambient linguistic specific. Chattà preschenta ils chapitels introductivs da la broschura.

Cuverta da la broschura.

Pertge ina publicaziun davart ils anglicissems?

Ils ultims onns ston ins remartgar in grond augment d'anglicissems en nossas linguas, surtut er en ils texts da l'administraziun federala. Ils anglicissems designeschan savens novas realitads (anc) betg enconuschentas publicamain, na levgeschan dentant betg adina l'access als texts e cun quai la communicaziun. L'administraziun federala è obligada da respectar las linguas naziunalas, sto dentant sa drizzar a la populaziun en ina lingua chapibla. Ella sto pia s'exprimer cun preferenza en tudestg, en franzos, en talian ed en rumantsch e betg simplamain duvrar pleds esters.

La publicaziun en tschintg linguas ha pliras finamiras, numnadamain da:

proponer alternativas a l'anglicissem en las linguas naziunalas, sch'il diever permetta quai;

explitgar la polisemia cuntegnida en l'anglicissem, vul dir explitgar differenzas da senn tut tenor il context e cun quai la necessitad da proponer plirs equivalents en las linguas naziunalas (p.ex. *timing, deal, cash*);

preschentar ils pseudoanglicissems creads da pajais betg anglofons che na vegnan betg duvrads en englais e na venan pia savens er betg chapids (u chapids falladamain) da persunas da lingua englaisa (p.ex. *beamer, smoking*).

La finamira da questa publicaziun èsi da divertir las lecturas ed ils lecturs e d'als render a medem temp conscients da las ritgezzas da lur atgna lingua e da la lingua dals auters.

Cuntegn e structura da la publicaziun

Intgins dals anglicissems fan part da la lingua da mintgadi, auters èn plitost terms tecnics ch'appartegnan a diversas domenas sco per exempel a l'informatica, a l'economia u al sectur da transport. Els èn vegnids elegids tenor lur impurtanza linguistica, istorica u terminologica ubain tenor la frequenza dal diever; relevant è er stà il concept pluriling da la publicaziun. In anglicissem po numnadamain exister en tuttas quatter linguas naziunalas (p.ex. *coach*), el po magari cumparair mo en ina lingua (p.ex. *free press* en talian) u perfin esser ina creaziun che n'exista betg en englais en quel senn (p.ex. *smoking*).

Las endataziuns vegnan tractadas en successiun alfabetica ed han tuttas la medema structura: a l'anglicissem suondan ina definiziun ed explicaziuns e remartgas en englais, tudestg, franzos, talian e rumantsch, cumplettadas cun eventuals equivalents en las quatter linguas naziunalas. En moda e maniera narrativa vegn preschentada l'istorgia da l'anglicissem e ses diever che po sa distinguer grondamain d'ina lingua a l'autra. Simbols grafics inditgeschan il champ d'applicaziun (consum, societad, informatica, communicaziun etc.).

La publicaziun vul er mussar explicitamain, co ch'ils anglicissems vegnan tractads en moda differenta en las diversas linguas. Perquai po variar la descripziun dals pleds emprestads d'ina lingua a l'autra. Las endataziuns èn vegnidas scrittas aposta en mintga lingua e betg translatadas d'ina lingua en in'autra. Uschia vegn descrit il diever d'in anglicissem or da la percepziun d'ina singula lingua e da sia cuminanza linguistica.

Tut ils anglicissems preschentads en questa publicaziun chatt'ins en la banca da datas federala Termdat (www.termdat.ch) che cuntegna er infurmaziuns supplementaras, cunzunt indicaziuns davart las funtaunas duvradas. Per questa publicaziun èn vegnidas reformuladas las definiziuns e las remartgas.

Anglicissems: in fenomen universal cun diversas percepziuns

La preschientscha d'anglicissems en la lingua è ina realitad per uschè dir universala. En l'Europa exista ella en tut las linguas, vegn dentant percepida, valitada e duvrada differentamain, tut tenor il pajais e la cultura.

Tschertas linguas s'actualiseschan cun integrar ils terms englais sco tals en il vocabulari existent. Quai è per gronda part il cas tar la lingua taliana. Il tudestg percunter assimilescha ils terms englais il pli cun scriver il substantiv en maiuscla (p.ex. *Cloud Computing*) u cun agiuntar il suffix -en per in verb (p.ex. *download-en*). Il franzos sa stenta, per part influenzà dal Québec, da chattar equivalents franzos. En Svizra, il pajais multiling, nua che bunamain tut vegn translatà en pliras linguas, profita l'anglicissem en general d'ina gronda toleranza, cunquai ch'el gida en blers cas (presumptivamain) ad evitar ina translaziun. Uschia dovr'ins en tut las regiuns linguisticas da la Svizra per exempel il pled *sale* per inditgar ina *vendita*.

La translaziun da pleds englais en l'atgna lingua n'è betg adina la meglra soluziun, savens datti ina gronda resistenza, cunzunt en champs spezialisads che resentan la translaziun proponida sco reproducziun sblatga u perfin artifiziala dal term englais. Il success dals anglicissems è senza dubi er collià al maletg modern, dinamic ed efficazi ch'els transportan. Quai tanscha uschè lunsch che tscherts anglicissems han mo il sun englais, èn dentant spira creaziun da pajais betg anglofons (p.ex. *beamer* en tudestg, *lifting* en franzos u *pendrive* en talian). Ils equivalents proponids, per il pli pleds creads da nov (neologissems) en las linguas naziunalas, han magari fadia da sa far valair. Ils arguments per u cunter èn en emprima lingia emoziunals, u ch'in pled plascha u ch'el na plascha betg. L'acceptanza vegn cun la disa, per ch'in neologissem sa possia imponer en la lingua, sto el vegnir duvrà savens ed esser derasà vastamain.

Ins po constatar che blers anglicissems èn passagers, els naschan d'ina moda e vivan mo in temp limità. Auters percunter correspundan ad in vair basegn, cun quai che las linguas naziunalas na possedan betg u betg anc terms adequats per designar novas noziuns. Per che las linguas naziunalas restian dinamicas, ston ellas sa sviluppar ensemen cun ils basegns communicativs da la societad.

Il tractament dals anglicissems en las differentas linguas

Il tudestg integrescha anglicissems

Il tudestg ha magari la reputaziun d'esser zunt spert ed avert envers ils anglicissems, la raschun saja la stretga vischinanza da las duas linguas germanas. Nagina da las duas supposiziuns na tutga dentant dal tuttafatg la noda. D'ina vart deriva la gronda part dals pleds emprestads da l'englais duvrads en tudestg oriundamain dal franzos mesaun u dal latin, da l'autra vart cuntegneva l'ediziun dal 2013 dal Duden mo 3,5 pertschient anglicissems (var 20% dal stgazi da pleds tudestg èn pleds esters). E tenor la valitaziun da Goethe – che la forza d'ina lingua na saja betg da refusar l'ester, mabain d'al integrar – fa il tudestg gist quai cun la gronda part dals anglicissems. Quai dat lura per exempel verbs sco *downloaden* (cun il particip *gedownloadet*) u furmas dal plural sco *Babys* (empè da *babies*). En Svizra tudestga vegn vitiers in'ulteriura cumponenta cun il dialect, ch'è sco lingua orala e currenta plitost avert envers ils anglicissems. Quai na vala dentant betg per tut ils champs da la vita en medema maniera: fitg savens cumparan anglicissems surtut en il «patua» da la cultura populara, da l'economia e da l'informatica.

Il franzos tschertga alternativas

L'onn 1996 ha la Frantscha instituì mesiras per enritgir la lingua franzosa. L'intent era da crear novs terms che permettan da designar noziuns novas (derivantas il pli savens dals Stadis Unids), surtut en las domenas scientificas e tecnicas. Cumissiuns da terminologia a l'intern dals ministeris han l'incumbensa da tschertgar e da determinar substituziuns als terms englais. Il diever dals terms franzos novs è obligant per l'administraziun franzosa. Perquai datti en franzos bleras creaziuns novas ch'èn vegnidas integradas er en la lingua da mintgadi ed han remplazzà ils anglicissems (*logiciel* per *software, ordinateur* per *computer* etc.). En la lingua currenta percunter circuleschan blers anglicissems (p.ex. *week-end, zoom, camping, switcher* etc.). En Svizra, nua che l'influenza dal tudestg è gronda, vegnan savens preferids ils anglicissems als equivalents franzos bain etablids (*screening* per *mammographie, whistleblower* per *lanceur d'alerte, sale* per *soldes* etc.).

Il talian sa proveda cun emprests

Il talian integrescha ils anglicissems senza far gronda opposiziun, a medem temp crescha dentant il quità per il stadi da sanadad da la lingua. Forsa è il talian simplamain ina lingua che sa plascha pauc u ch'è inclinada vers l'ester. La distanza emoziunala envers l'atgna lingua po vegnir interpretada sco reacziun al purissem linguistic da l'epoca faschista; ils anglicissems èn dentant pli e pli frequents er en il Tessin ed en il talian da l'administraziun federala. Sin nivel lexical (vocabulari) para la procentuala d'anglicissems en la lingua taliana d'esser stabila. Il talian dovra darar in'adattaziun (er sche las excepziuns na mancan betg: p.ex. *gol*), el integrescha l'anglicissem sco tal (p.ex. *update*) u sco substrat bain visibel (p.ex. *buone prassi*). Ils emprests integrals, pli frequents en la lingua scritta, vegnan savens accumpagnads d'ina declaraziun. L'influenza crescheuta da l'englais sa mussa pli e pli er en la sintactica (p.ex. sco imitaziun da la posiziun da pleds englaisa), en la midada da la significaziun da pleds talians (p.ex. *applicare* per *presentare una candidatura*) e tar la creaziun da pleds che sumeglian l'englais. En il Tessin èn ils anglicissems ils pleds esters ils pli preschents en la lingua currenta, malgrà il contact cun il franzos ed il tudestg.

Ils Rumantschs èn pragmatics

Il rumantsch grischun è vegnì introducì sco lingua standardisada l'onn 1982. El è damai anc giuven ed ha ina curta tradiziun. Cuntrari al purissem pli pregnant dals emprims onns, na prescriva l'instituziun da lingua actualmain naginas reglas normativas per tractar ils anglicissems. Ils Rumantschs e las Rumantschas han ina tenuta plitost pragmatica en quella dumonda ed èn pauc restrictivs, la resistenza cunter ils anglicissems n'è betg fitg gronda. La finamira principala è d'avair ina lingua bain chapibla. Quels ch'èn mintgamai responsabels per la nova terminologia decidan da cas a cas e proponan tut tenor ina substituziun dal term englais (www.pledarigrond.ch). La vischinanza cun il tudestg svizzer influenzescha il pensar e la tschantscha dals Rumantschs e fitg savens entra in anglicissem sur il dialect tudestg en il rumantsch.

Questa publicaziun cuntegna propostas rumantschas als anglicissems. Sch'il nov term rumantsch vegn acceptà ed er duvrà en la lingua da mintgadi u sche l'anglicissem va cun la plima vegn a mussar ses diever. I dat cas, nua che l'anglicissem è vegnì remplazzà immediatamain (p.ex. *aissa, cutga* per *snowboard*), tals, nua ch'igl è gartegià d'introducir in term rumantsch (p.ex. *posta electronica, gasetta gratuita*). Plinavant datti cas, nua che l'anglicissem ed in term rumantsch vegnan duvrads omadus (p.ex. *feedback/resun, handy/telefonin*) e finalmain existan er cas, nua ch'i na dat (anc) nagina substituziun per il term englais, la scripziun è dentant vegnida adattada a quella dal rumantsch (p.ex. *mobing, hobi*).

Ils Englais èn in zichel irritads

Ils Englais n'èn betg enconuschents sco linguists talentads; blers n'èn insumma betg conscients da la gronda quantitad da pleds esters en lur atgna lingua. I dat la famusa explicaziun da George W. Bush ch'ha ditg ch'il problem cun ils Franzos saja quel ch'els na possedian betg in agen pled per *entrepreneur*…

Pleds esters vegnan absorbads da la lingua englaisa senza scrupels: la pronunzia vegn simplamain adattada a l'englais (*latte* vegn p.ex. il pli duvrà per *caffè latte* – savens pronunzià cun lungs vocals englais: [la:teɪ]), il plural vegn furmà cun agiunscher in -s (*rucksacks*), verbs esters vegnan tractads cun la flexiun grammaticala englaisa (*manoeuvred*). Purists linguistics han empruvà antruras da remplazzar pleds d'origin latin u grec tras equivalents d'origin germanic: senza il minim success. Appels da refurmar l'ortografia n'han er betg cuntanschì resultats concrets.

La pitschna minoritad d'Englais conscienta da la quantitad d'anglicissems ch'existan en autras linguas è confruntada cun diversas dumondas dispitaivlas. Ils translaturs ston per exempel translatar ils pseudoanglicissems en bun englais, quai che n'è betg simpel: clients mettan magari en dumonda il diever da *projector* per *beamer,* u ch'in pseudoanglicissem po esser grev da distinguer d'in term da standard (p.ex. *sponsoring* empè da *sponsorship*). Inqual Englais vegn a sa snuir, sche persunas betg englaisas prendan in'expressiun englaisa en bucca e la dovran incorrectamain (p.ex. *happy end* empè da *happy ending*) u sch'ellas dovran ina frasa banala sco *last but not least* per dar in tif impurtant a lur discurs.

La popularitad da l'englais sco lingua franca e quella dals pleds emprestads da l'englais na paran dentant betg da tschessar. Ed entant ch'autras linguas cumbattan cun dumondas davart ils anglicissems, han ils Englais bella vita.

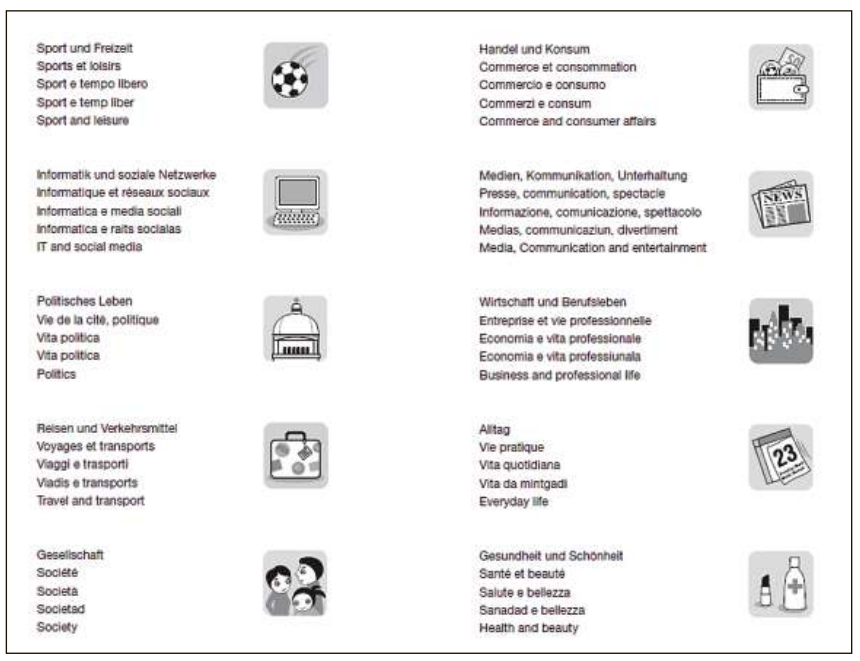

Ils champs tematics che vegnan tractads.

La preschentaziun:
Chanzlia federala. (Secziun Terminologia). 100 anglicissems. Berna 2015.

Dapli infurmaziuns:
chatta.ch/?hiid=3762
www.chattà.ch